

MESTSKÝ ÚRAD V ŽILINE

Materiál na rokovanie pre
Mestské zastupiteľstvo v Žiline

Číslo materiálu: ____/2018

K bodu programu

PAMÄTNÉ TABULE MESTA ŽILINA

Materiál obsahuje:

1. Návrh na uznesenie
2. Dôvodová správa
3. Materiál

Materiál prerokovaný:

KKŠCRaMR

Predkladá:

Ing. Patrik Groma, 1. zástupca primátora

Zodpovední za vypracovanie:

Ing. Patrik Groma, 1. zástupca primátora

Mgr. Peter Štanský, archivár

Jozef Feiler, fotograf

Únia vojnových veteránov, klub ZA – MT

Žilina, 15. júna 2018

NÁVRH NA UZNESENIE

Uznesenie č. ____/2018

Mestské zastupiteľstvo

I. schvaľuje

1. Výrobu a inštaláciu pamätných tabúl na území mesta Žilina pre osoby:
 - Anna Zimenová,
 - Emo Bohúň,
 - Peter Tvrdý,
 - Ondrej Baláž.

DÔVODOVÁ SPRÁVA

V súlade so Všeobecným záväzným nariadením č. 25/2016 o udeľovaní ocenení mesta Žilina predkladáme mestskému zastupiteľstvu tento dokument. Materiál je v súlade s právnymi predpismi SR.

Návrh na inštaláciu pamätných tabúl sa predkladá z dôvodu, že uvedené tabule boli zničené, stratené (3) alebo ide o novú inštaláciu (1). Tabule sa umiestnia na pôvodných miestach alebo na miestach v majetku mesta Žilina.

MATERIÁL

Obnovenie tabúl

Anna Zimenová – zastrelená 30. 8. 1944. Pamätná tabuľa bola vyhotovená v roku 1949 a je v zozname pamätných tabúl evidovaných pamiatkarmi, zoznam sa nachádza v Štátnom archíve MV SR v Žiline. Tabuľa bola na budove vedľa dnešného Siemensu na Framborskej ulici – dnes adresa Framborská 3, Žilina. V minulosti mala budova adresu Marxa-Engelsa 349. Kedy došlo k odstráneniu tabule nie je známe, asi pri rekonštrukcii budovy v roku 2000. Tvar a rozmery tabule z roku 1949 boli štandardné. Na zničenú tabuľu upozornil pán Kvasnica, ktorý si pamätá smutnú udalosť.

Ilustračná snímka – fotografia pôvodnej tabule sa nezachovala:

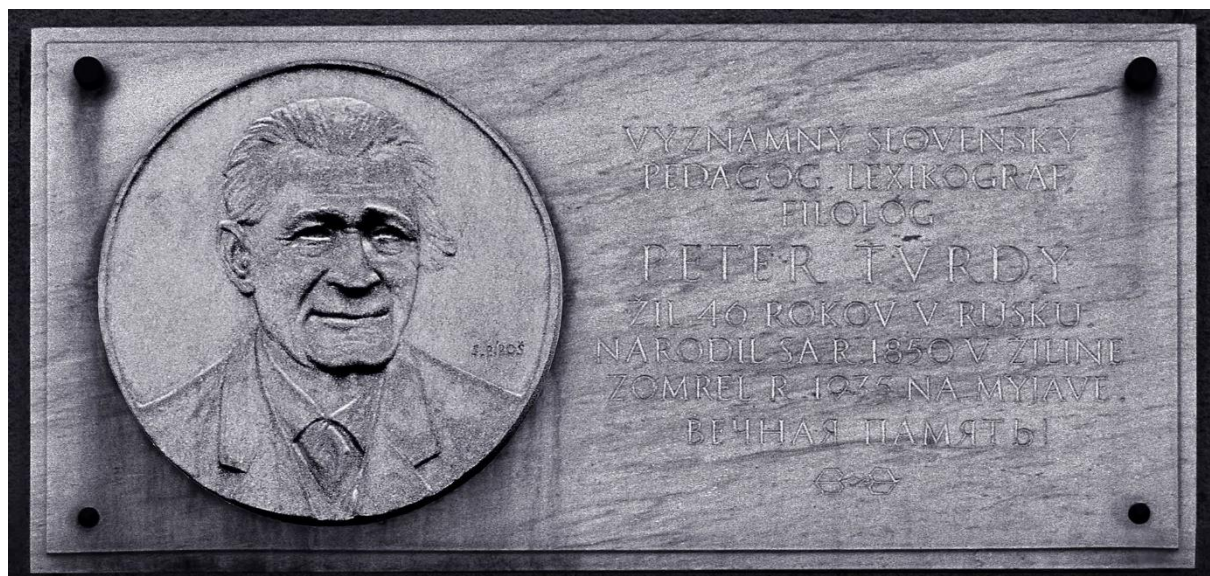
Emo Bohúň – pamätná tabuľa bola zničená v roku 2009 počas rekonštrukcie budovy Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny v Žiline na Ul. J. M. Hurbana č. 16. Osadená bola pri príležitosti 100. výročia jeho narodenia (13. apríla 1899 v Ružomberku). Emo Bohúň pôsobil v Žiline v rokoch 1950 až 1957. Pracoval v podnikovom riaditeľstve Pozemných stavieb, národný podnik, Žilina, ako redaktor podnikového časopisu „Žilinský stavbár“ (pôvodne „Stavbár“). Na pamätnej tabuli bolo miesto dňa úmrtia Ema Bohúňa (16. 7. 1959) nesprávne uvedený deň jeho pohrebu (21. 7. 1959).

Pôvodná tabuľa:

Tvrď Peter – narodil sa v Žiline dňa 29. 6. 1850. Významný pedagóg, lexikograf a filológ, ktorý prežil 46 rokov v Rusku. Pamätná tabuľa bola zničená počas rekonštrukcie domu, ktorý dnes slúži pre Rímskokatolícku Cirkev, Farnosť Žilina – Mesto, Katedrálne nám. 25/3, Žilina.

Pôvodná tabuľa:

Nová inštalácia

Ondrej Baláž – rodák z Považského Chlmca, ktorý bol popravený po vzbure v Kragujevac (Srbsko) – známa udalosť „44“. V prílohe je uvedený samostatný sprievodný materiál.

Inštalácia všetkých pamätných tabúl bude mať vplyv na rozpočet mesta Žilina.

ŠTYRIDSATŠTYRI POPRAVENÝCH V KRAGUJEVACI

Vzbura náhradného práporu 71. pešieho pluku (trenčianskeho) na sklonku 1. svetovej vojny v Kragujevaci, srbskom meste na brehu rieky Lepenec, bola najväčšou a najtragickejšou vzburou v rakúsko-uhorskej armáde (tiež c. a k. armáde).

Z HISTÓRIE PLUKU

71. peší pluk bol vytvorený 1. februára 1860 v Benátkach po historickej bitke pri Custozze (1859). Zúčastnil sa bojového nasadenia v rámci zaisťovacej brigády Rothkirch v prusko-rakúskej vojne (1866), na okupácii Bosny a Hercegoviny (1878), potlačení bosnianskeho povstania (v zimných mesiacoch 1881-1882), v bitkách pri Zagorji, Sornise, Glavatičeve a Uloku, kde sa hrdinsky vyznamenal.

Od roku 1882 bolo veliteľstvo pluku dislokované v Trenčíne. S tým súvisí aj jeho plukové označenie, ktoré sa zaužívalo ako pluk trenčiansky. Bol to pluk s najvýraznejším slovenským zastúpením v rakúskej a neskôr v rakúsko-uhorskej armáde. Napríklad v roku 1914 Slováci v ňom tvorili až 80 percent. Vojaci pochádzali najmä z Trenčianskej, Oravskej a Turčianskej župy.

Už v auguste 1914, bezprostredne po vypuknutí prvej svetovej vojny, sa časť 71. pešieho pluku zúčastnila bojov na východnom fronte. Konkrétne v jeho haličskom úseku, kde v bitkách pri Rudniku a Lubline pluk utrpel výrazné straty. Aj v priebehu nasledujúceho roka sa 71. peší pluk podieľal na bojoch v Karpatoch a po úspešnej prielomovej operácii v priestore Gorlíc (na severnom úpätí Karpát, západne od Jasla) začiatkom mája 1915 pluk viedol následne ťažké boje vo východnej Haliči a na západnej Ukrajine. Práve v rokoch 1914 – 1915 sa do ruského zajatia dostalo najviac vojakov, ktorí sa neskôr po návrate k pluku stali hlavnými iniciátormi neskoršej vzbury.

V novembri roku 1916 bol pluk v rámci 14. pešej divízie rakúsko-uhorskej armády premiestnený na taliansky front. Tam bol nasadený v priestore Gorice (tal. Gorizia), konkrétne na rieke Soča pri Vertojbe, na strednom (sočskom) úseku frontu, v operačnej zostave rakúsko-uhorskej 5. armády. Počas desiatej bitky na sočskom fronte (Isonzo front) od 12. mája do 8. júna 1917 sa podarilo brániacim sa práporom 71. pešieho pluku odraziť pri Konstanjevici nápor talianskych vojsk patriacich do zostavy 5. armády. Úspech bol však draho zaplatený množstvom padlých a ranených.

VZBURA

Od roku 1916 tvorila časť 71. pešieho pluku, presnejšie jeho náhradný prápor, posádku v srbskom Kragusajevaci. V ospalom mestečku, asi 140 kilometrov juhovýchodne od Belehradu. V priebehu jarných mesiacov roku 1918 sa do Kragujevaca vrátilo okolo 2 400 slovenských vojakov z ruského zajatia. Zostavili z nich 7 stotín (rôt) 41. pochodovej formácie, ktoré mali podľa plánu 10. júna 1918 vystriedať svojich spolubojovníkov na talianskom fronte.

Odpor proti vojne, únava zo strádania a odhodlanie vzoprieť sa odchodu na južný front vytvárali výbušnú atmosféru. V nedeľu 2. júna 1918 bolo v Kragujevaci horúco. Poriadne horúco, doslovne i obrazne. Slnko pražilo, z miestnych krčmičiek a kaviarní, tzv. kafanov, sa ozýval spev. Medzi inými aj slovenské pesničky. V ten deň sa vyplácal žold. Mimoriadne o 10 dní skôr a mimoriadne aj s vyplatením tzv. slúžneho za mesiace strávené v zajatí. Bolo viac peňazí, viac rakije, viac emócií. Večierka bola ako zvyčajne o 21. hodine. Väčšina ju dodržala. Výnimkou bol pešiak Martin Riljak,

napríklad medzi oficiálnymi hosťami z ČSR, ktorí zavítali do Belehradu a Kragujevaca v roku 1928 spomínala aj vtedajšieho čs. ministra verejného zdravotníctva a telesnej výchovy Dr. Jozefa Tisu, ktorý bol v roku 1914 poľným kurátom 71. pešieho pluku.

Na pietnej spomienke a sprievode sa 19. júna 1938 v Kragujevaci zúčastnil aj divízny generál Rudolf Viest, neskorší veliteľ 1. čs. armády na Slovensku (SNP), ktorý v čase 1. svetovej vojny bojoval aj v radoch srbského vojska na solúnskom fronte.

Po rozsiahlej rekonštrukcii bol začiatkom leta 2007 v Kragujevaci opätovne sprístupnený pamätník štyridsiatim štyrom vojakom trenčianskeho 71. pešieho pluku, popraveným 9. júna 1918. Na rekonštrukcii areálu pamätníka sa podieľali príslušníci UN – Veteran Slovakia, Nadácia pre podporu občianskych aktivít Bratislava, mesto Trenčín, Spoločnosť Alexandra Dubčeka, páni Čapo a Pudelka.

Štyridsaťštyri príslušníkov 71. pešieho pluku C. A K. Armády popravených 8. júna 1918 v Kragujevaci

1. vojak Pavol Šalaga z Vrútok, 23 rokov,
2. slobodník Adam Daniš z Kolárovc, 33 rokov,
3. rotný (feldvébl) Viktor Kolibík z Dlhého Poľa, 28 rokov, ženatý, 1 dieťa, vyznamenaný malou i veľkou striebornou i bronzovou medailou Za chrabrosť.
4. vojak Ondrej Baláž z Považského Chlmca (Žilina), 42 rokov, ženatý, 4 deti,
5. vojak Ondrej Smrtník z Považskej Bystrice, 23 rokov,
6. vojak Martin Riljak z Hornej Maríkovej, 29 rokov, ženatý, 2 deti,
7. vojak Ondrej Jariabka (Krtan) z Čremošného, 21 rokov,
8. vojak Štefan Rác z Kubrice (Trenčín), 21 rokov, ženatý, 1 dieťa,
9. vojak Alfonz Gál z Kolárovc, 22 rokov,
10. vojak Štefan Radzo z Hruštína, 30 rokov, ženatý, 1 dieťa,
11. vojak František Ďurkáč z Korne (okres Čadca), 22 rokov, vyznamenaný bronzovou medailou Za chrabrosť,
12. vojak Dionýz Jesenský Petrušé z Horného Jasena (Turčianske Jaseno), 23 rokov,
13. vojak náhradnej zálohy Jozef Čuraj z Veľkej Diviny, 30 rokov, ženatý,
14. slobodník Pavol Kleniar z Krupiny, 23 rokov,
15. desiatnik v zálohe Ján Fabo z Kubrej (Trenčín), 23 rokov,
16. čatár Ján Hudec z Riečnice, 30 rokov, ženatý, 1 dieťa,
17. desiatnik Jozef Žoviak z Riečnice, 28 rokov, vyznamenaný striebornou medailou Za chrabrosť,
18. slobodník Alojz Šelinga z Bolešova, 25 rokov,
19. vojak Karol Miklušičák z Námestova, 32 rokov, vyznamenaný striebornou medailou Za chrabrosť, bronzovou medailou Za chrabrosť a Karlovým krížom,
20. vojak Alojz Vojár zo Zákopčia, 24 rokov,
21. slobodník v zálohe Gregor Dvorský z Krásnej Vsi, 30 rokov, ženatý, 2 deti,
22. vojak Peter Platoš (Marťák) zo Zákopčia, 24 rokov,

23. vojak Matej Frniak (Bella) z Belej pri Varíne, 22 rokov,
24. vojak Jozef Laššo z Petrovej Lehoty, 23 rokov,
25. vojak Pavol Kubica zo Zborova nad Bystricou, 23 rokov,
26. vojak Vincent Čimbora z Krásna, 23 rokov,
27. vojak v zálohe Jozef Hotko z Hornej Súče, 27 rokov,
28. vojak náhradnej zálohy Ján Križan z Veľkej Chocholnej (Chocholná-Velčice), 29 rokov, ženatý, 1 dieťa,
29. vojak Ján Gohr z Uhrovca, 26 rokov,
30. vojak Valent Miko (Rapud) z Malej Udiče (Udiča), 30 rokov,
31. vojak Adam Bičánek z Olešnej, 23 rokov,
32. vojak Ján Kašper zo Skleného, 25 rokov,
33. vojak Jozef Hojdík z Papradna, 23 rokov,
34. vojak Martin Kulíšek zo Štiavnika, 21 rokov,
35. vojak Martin Cingel z Terchovej, 26 rokov,
36. vojak Štefan Sokolík zo Štiavnika, 27 rokov, ženatý, 1 dieťa,
37. vojak Vavrínek Rakovan zo Štiavnika, 27 rokov,
38. vojak Ján Pittner z Trenčianskych Teplíc, 23 rokov,
39. vojak Štefan Bednárík z Beckova, 28 rokov, vyznamenaný striebornou medailou Za chrabrosť,
40. vojak Štefan Snovák z Vaňovky (Hruštín), 27 rokov, ženatý, 2 deti,
41. vojak Ján Slezák z Kunova (Senica), 24 rokov,
42. vojak Ondrej Brveník z Kral'ovian, 26 rokov,
43. vojak Ondrej Kiss (Kráľ) z Krpeľan, 28 rokov, ženatý, 2 deti,
44. vojak Anton Mikuš z Rybian, 34 rokov, ženatý, 1 dieťa.

Zdroj : **OBRANA č. 8 / 2008**, str. 38-39

Autor : pplk. Mgr. Miloslav ČAPLOVIČ, PhD. Vojenský historický ústav, foto VÚA-VHA Praha

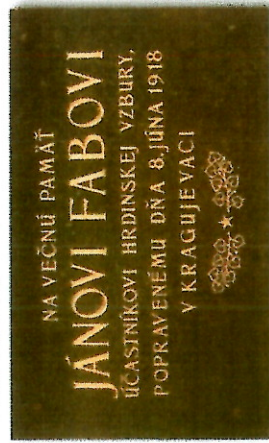
Pamätník a pamätné tabule v Trenčíne, venované pamiatke 44 popravených vojakov
bývalého 71. pešieho pluku, popravených v Kragujevaci 8. júna 1918

Bývalá kasáreň 71. pešieho pluku v Trenčíne.
Poľtad z vyhládky v tesoparku Brezina.

Pamätník 44 popraveným vojakom 71. pešieho pluku
v kasárni SNP – súčasný stav

Nápis na pamätnéj tabuli Jána Fabu

Pamätná tabuľa J. Fabu v bývalej obci Kubra

Nápis na pamätnéj tabuli Štefana Ráca

Pamätná tabuľa Š. Ráca v Trenčíne-Kubřici

Pamätná bronzová tabuľa, venovaná pamiatke Kragujevskej vzbury bola osadená na ulici
Kragujevských hrdinov č. 1. Na tabuli bol nápis:

„V dňoch 1. a 2. júna 1918 vzbúril sa v Kragujevaci – Juhoslávii vojaci bývalého 71. pešieho
pluku proti vojne a Rakúsko-uhorskej monarchii. Po potlačení vzbury bolo popravených
44 hrdinov príslušného pluku.“

Pamätnú tabuľu odhalili v r. 1958 pri príležitosti 40. výročia vzbury, na ulici, ktorou príslušníci
pluku odchádzali z kasárni na železničnú stanicu a odišiel na fronty prvej svetovej vojny.
Súčasnne s odhalením tabule premenovali bývalú železničnú ulicu na ulicu Kragujevských hrdi-
nov. Všetky tri pamätné tabule boli odhalené v r. 1958.